

Изборном већу

Филозофског факултета у Београду

Пошто смо на седници Изборног већа Филозофског факултета у Београду од 28. јуна 2012. године изабрани у комисију за припрему извештаја о кандидатима за избор у звање доцента за ужу научну област Општа историја средњег века и Помоћне историјске науке на Одељењу за историју, част нам је да на основу увида у поднети материјал поднесемо Већу следећи

### ИЗВЕШТАЈ

На конкурс за наведено радно место који је објављен 27. јуна у листу *Послови бр. 471* пријавио се један кандидат – др Небојша Порчић, асистент на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду.

Небојша Порчић је рођен 31. августа 1973. године у Београду. Основну школу завршио је у Београду и Солуну, а Трећу београдску гимназију у Београду. На Одељењу за историју Филозофског факултета дипломирао је 1999. године са просеком 9,48. Дипломски рад са темом *Србија, италијанске државе и крсташки рат у 15. веку* одбранио је на катедри за Општу историју средњег века и Помоћне историјске науке. Као стипендиста Министарства за науку, технологије и развој био је ангажован у Историјском институту САНУ, где је потом запослен као асистент приправник од 2002. године. Од јесењег семестра 2006. године запослен је као сарадник у настави на Филозофском факултету у Београду, на предмету Општа историја средњег века са Помоћним историјским наукама, а од краја 2007. године ради као асистент на истом предмету. С темом *Дипломатија државе Немањића* са одликом је магистрирао на Филозофском факултету у Београду јула 2007. године, пред комисијом коју су чинили професори Раде Михаљчић, Андрија Веселиновић и Смиља Марјановић-Душанић. Ангажован је у настави на предметима Општа историја позног средњег века, Културна историја средњег века, Помоћне историјске науке и Компаративна дипломатика. Закључно са почетком 2012. године објавио је 14 радова у домаћим научним часописима и зборницима. У својим

радовима бави се аспектима политичке и културне историје средњовековне Србије у додиру са западнохришћанским светом, а посебно издавањем, коментарисањем и типолошком анализом дипломатичке грађе. Изузетно талентован за језике (поседује активно знање енглеског, грчког, француског и италијанског језика), колега Порчић се бави превођењем стручне литературе и до сада је објавио неколико значајних и обимних превода са енглеског језика. Област његовог истраживања обухвата политичку и културну историју средњег века, а као издавач дипломатичке грађе у потпуности је обучен да самостално изводи наставу на предмету Помоћне историјске науке,

Јуна 2012. године одбранио је са изузетним успехом докторску дисертацију под називом *Дипломатички обрасци средњовековних владарских докумената: српски пример* пред комисијом у саставу др Мирјана Живојиновић, др Татјана Суботин-Голубовић и др Смиља Марјановић-Душанић (ментор рада).

Посебну пажњу заслужује Порчићев стручни напредак показан у његовом успешно одбрањеном магистарском, а потом и докторском раду. С обзиром на значај оба ова рада, која квалитетом и обимом далеко превазилазе просечна очекивања, част нам је да се у овом реферату посебно зауставимо на њима. У оба своја рада, др Порчић је показао таленат за бављење науком, изузетну прилежност у раду, прецизност неопходну за бављење дипломатиком и ретку амбицију да се посвети сложеним, неиспитаним темама, за које би се пре веровало да ће их предузети тим научника обједињен унутар пројекта, а не појединац. То је посебно значајно с обзиром на чињеницу да пратимо девалвацију тема магистарских и докторских радова. У овом случају, реч је о данас готово заборављеном односу према раду и то ваља посебно истаћи у реферату.

Прихвативши сложену и недовољно истражену тему у домаћој стручној литератури каква је дипломатија државе Немањића, Порчић се нашао пред двоструким задатком. С једне стране ваљало је прећи обимну изворну грађу која обухвата више различитих типова историјских извора, а са друге, створити концепцију рада, којим се по први пут у српској историографији сажима једна велика тема европске историје – анализа спољне политике двовековне државе Немањића, облици дипломатског деловања, као и сва она помоћна дипломатска средства која су била неопходна у државној дипломатији. Оба задатка кандидат је успешно обавио, показавши несумњиви истраживачки таленат и способност за историјску синтезу. Посебно је сложен био задатак упознавања са дугом традицијом у

вођењу спољне политике суседних народа, попут Византинаца и Млечана, као и специфичним облицима дипломатског деловања везаног за српско залеђе и романске градове на Јадранској обали. Уочивши све разгранатију дипломатску активност српског двора коју је наметнуо између осталог и геополитички положај средњовековне државе Немањића, Небојша Порчић је утемељио свој рад на изворној основи, суочивши се неретко са изостанком писане речи везане за дипломатско деловање, и сходно томе, траживши паралеле како у комапартивним истраживањима, тако и у разнородним изворима. Ваља посебно истаћи занимљиву и утемељену композицију његовог рада, којим је недвосмислено показао да је један од водећих историчара млађе генерације.

Дисертација *Дипломатички обрасци средњовековних владарских докумената: српски пример* састоји се од 402 стране штампаног текста. Основни текст са пратећим научним апаратом обухвата 361 страну. Следи преглед коришћене литературе (стр. 362–376) и, на крају, два прилога у виду табеларних прегледа докумената (стр. 377–402).

Дисертација се бави дипломатичком анализом целокупног фонда српских средњовековних владарских докумената - појединачно вероватно најзначајнијом групом извора за истраживање српског средњег века. Поред докумената које су издали владари државе Немањића и Српске деспотовине, истраживањем су обухваћени и документи господара појединих области на средњовековном српском простору за које се може рећи да су располагали самосталном, дакле, практично владарском влашћу. Према овом критеријуму, кандидат је дошао до списка од 474 истраживачки употребљива документа, што само по себи представља значајан резултат, јер такав свеобухватан увид у величину фонда ове грађе до сада није био познат научној јавности. Сама замисао целовитог проучавања овог фонда досад је у нашој науци остварена само једном, у *Студијама о српској дипломатици* Станоја Станојевића, али оне су настале још у раздобљу 1912–1936. године на фонду од око 320 докумената. У складу са општим погледима на дипломатику као науку који су владали током почетних деценија прошлог века, анализом овога типа нису били обухваћене спољашње одлике докумената - једна од две главне компоненте модерне дипломатичке анализе.

Значајем за српску дипломатику и медијевистику посебно се истиче постављени циљ дисертације – утврђивање дипломатичких образаца ове велике скупине докумената. Утврђивање ових образаца омогућава да се, с једне стране, омогући подробнија анализа

појединачних докумената кроз поређење њихових одлика са општим обележјима фонда или мањих целина унутар њега. С друге стране, увидом у формалне обрасце који су били у употреби у одређеној канцеларији, односно, увидом у степен и начине формализовања докумената, могуће је, како је у раду мр Небојше Порчића и показано, доћи до закључака о култури власти на простору средњовековне Србије

Уводни одељак дисертације, с поднасловом *Предмет и грађа* (стр. 1–15), посвећен је управо излагању основне замисли и циљева које је кандидат поставио, као и прецизном омеђавању фонда докумената који ће бити обухваћени анализом. При том је установљено присуство већег броја докумената српских владара који су изворно настали на латинском (14%) и грчком језику (9%), што проучавању образаца у овом фонду даје додатни значај. Посебно су наглашене тешкоће везане за недостатак иоле потпуне збирке издања и јединствене критичке оцене докумената, али и објективне сметње попут велике географске раштрканости сачуваних примерака – од 474 документа у Београду се налази само 15, док се остали чувају на 25 различитих локација широм Европе. Главни део излагања подељен је на три целине према нивоима на којима су обрасци посматрани. Прва, далеко највећа целина носи назив *Обрасци дипломатичких састојака* (стр. 16–237) и такође је подељена на три неједнака дела. У првом су обрађени спољашњи састојци (стр. 15–41), међу које кандидат убраја материјал за писање, његов облик и димензије, распоред текста, језик, писмо, мастило и украсе. У приказивању унутрашњих састојака (стр. 41–181) кандидат се опредељује да најпре прикаже оне који се издвајају наративном природом (аренга, експозиција, диспозиција) и стога имају ограничену способност формализације, да би затим прешао на састојке протокола (инвокација, интитулација, инскрипција, салутација, промулгација) и есхатокола (адмониција, санкција, короборација, датум, комплеција, апрекација, заклетва). Посебан, трећи део посвећен је састојцима који су имали улогу средстава овере (сведоци, потпис, печат), у очекивању да би њихова формализација могла да достигне посебно висок ниво.

Преостале две целине рада тичу се образаца докумената у целини. Најпре су приказани *Формални обрасци* (стр. 238–296), подељени на повеље (стр. 238–282) и писма (282–296). Међу повељама је уочено постојање више препознатљивих типова названих према почетним или најистакнутијим састојцима унутар њихових образаца – аренгални, заклетвени, промулгациони, интитулациони, експозициони, диспозициони и датумски.

Међу њима, укупни утисак који остављају састојци и формулар аренгалних и донекле експозиционих примерака може се назвати свечаним, док су остали део редовног саобраћаја. Такође, пошто се на примеру појединачних састојака показало да су документи српских владара који су изворно настали на латинском и грчком језику углавном верно следили обичаје тих дипломатичких традиција, латинске и грчке повеље извојене су у посебне одељке, који уједно пружају компаративни узорак за проучавање спољних утицаја на српски језички фонд. Једноставнија структура писама утицала је да у њима нема поделе на уже типове, али језичке праксе поново су обрађене одвојено, при чему резултати оправдавају такав избор. У последњој целини, под насловом *Наменски обрасци* (стр. 297–350), кандидат повезује обрасце установљене у претходним поглављима, нарочито оне који се односе на целе документе, са појединим типичним владарским чиновима. На тај начин добијају се препознатљиве наменске групе – даровнице, уговори, признанице, обавештења, пуномоћја, пропуснице, налози и пресуде. У овом поглављу нарочито долази до изражаја способност образаца да укажу на степен развијености културе власти, а доследност са којом се поједини формални обрасци везују за одређене намене пружа знатно повољнију слику о састављачима српских владарских докумената него што то чини анализа појединачних састојака.

Закључак, са поднасловом *Дипломатички обрасци и њихови творци* (стр. 351–361), управо покушава да из стечених сазнања о обрасцима свих врста и нивоа створи представу о начину на који су састављачи докумената приступали њиховом уобличавању. У оквиру тога, дат је кратак осврт на називе којима документи сами себе означавају. Одређена доследност која се запажа у том погледу употпуњава слику о високој свести и развијеном осећају твораца српских владарских докумената за прилагођавање форме документа као целине намени којој треба да послужи, насупрот прилично равнодушном односу према формализацији појединачних састојака.

Увид у целину фонда српске дипломатичке грађе средњег века дао је изненађујуће широк истраживачки образац, тако да се научна анализа неминовно разгранала, постављајући све веће захтеве пред кандидата током израде тезе. Он је ове захтеве у потпуности испунио, сачинивши оригинално и самостално научно дело, у материји која је истраживачки сложена и која пред историчара поставља бројне и деликатне задатке. Тиме

је показао не само да је изарастао у компетентног дипломатичара и медиевисту, већ и да укупним интелектуалним дометом докторског рада служи на част својој школи.

Као што сведочи приложена библиографија, кандидат је до сада објавио четрнаест стручних радова, неколико приказа и више библиограских јединица у Српском биографском речнику и Енциклопедији српског народа. У овом извештају, задржаћемо се на анализи стручних радова кандидата објављених после 2007. године, када је изабран у звање асистента.

**1. *Случај Урса Перклуза, Историјски часопис 56 (2008) 371–387.***

Успостављањем до сада незапажене везе између два дубровачка архивска документа рад најпре омогућава да се потпуније сагледа поступак репресалија које је српски краљ Милутин 1284. године увео против Дубровчана због штете коју су они нанели Урсу Перклузу, српском поданику италијанског порекла настањеном у Котору, а затим појашњава неке појединости од ширег значаја за српско-дубровачке односе, присуство странаца у Србији и примену репресалија у спољној политици средњовековне Србије.

**2. *Писма немањићких владара Дубровчанима о подизању Светодмитарског дохотка, Стари српски архив 7 (2008) 11–26.***

Рад доноси критичка издања свих пет сачуваних писама владара из династије Немањића властима Дубровника о подизању Светодмитарског дохотка (четири на српском и једно на италијанском језику) и опширно расправља о заједничким обележјима на основу којих се може закључити да ови документи представљају један посебан тип српске средњовековне дипломатичке грађе.

**3. *Писмо бана Степана II Котроманића о разрешењу рачуна браће Држића, Грађа о прошлости Босне 2 (2009) 25–34.***

Рад доноси критичко издање најстаријег сачуваног босанског владарског писма и пореди његова спољна и унутрашња дипломатичка обележја са каснијим писмима босанских владара Дубровнику.

**4. *Пропусница цара Уроша за дубровачко посланство, Стари српски архив 8 (2009) 87–100.***

Рад доноси критичко издање документа који је цар Урош издао Дубровчанима у лето 1362. године и разрешава недоумице које су у старијој литератури постојале по питању тачног времена његовог настанка. Такође, кроз исцрпну анализу дипломатичких

особености показано је да се ради о нарочитом и у српској средњовековној дипломатичкој грађи веома слабо заступљеном типу документа – пропусници за стране дипломатске представнике.

**5. Два писма краља Милутина о закупу тргова Мачва и Липник, Стари српски архив 10 (2011) 3–17.**

Рад доноси критичка издања текста два писма краља Милутина властима града Дубровника о наплати закупнине за право на убирање владарских прихода на трговима Мачва и Липник, при чему је један од докумената први пут на овај начин представљен. У опширном коментару, уочене су и образложене везе између тешкоћа са исплатом закупа и српско-дубровачких и српско-угарских сукоба с краја Милутинове владавине, чиме су продубљена оскудна сазнања о овим крупним догађајима.

**6. Дипломатички обрасци српских средњовековних разрешних докумената, Споменица академика Симе Ћирковића, Београд 2011, 269–288.**

После више прилога који су се бавили појединачним документима типа разрешнице рачуна, у овом раду приказане су одлике и развој овог дипломатичког типа у целини, узимајући у обзир свих 66 сачуваних примерака који покривају распон од почетка 14. до краја прве четвртине 15. века. На тај начин добијена је упечатљива слика једне нарочите врсте докумената која у тежњи да одговори својој намени током више од једног века успешно еволуира и прилагођава своја дипломатичка обележја новим историјским околностима.

Осим горе образложеног научног напретка колеге Порчића, комисија би желела да нагласи и његово веома успешно залагање и рад у настави. У томе послу показао је смисао за педагошки рад, ентузијазам у раду са студентима, тачност и педантност у испуњавању различитих задатака, о чему сведоче и високе оцене добијене у евалуацији његовог наставничког рада. Сматрамо да је у потпуности и веома успешно формиран као наставник, као и да свој педагошки рад обogaђује несумњивим истраживачким талентом.

На основу увида у научни рад, педагошки рад, способности и личне квалитете кандидата, комисија једногласно предлаже да се Небојша Порчић изабере у звање доцента на одређено време од пет година за ужу научну област Општа историја средњег века.

Предлог подржавамо са пуном свешћу да Одељење за историју Филозофског факултета у Београду, избором др Порчића у звање доцента добија изузетно талентованог младог научника и савесног наставника, каквим се могу похвалити само најбоље школе.

У Београду, 10. јула 2012.

Чланови комисије:

др Мирјана Живојиновић, академик, Византолошки институт САНУ

др Смиља Марјановић-Душанић, редовни професор

др Татјана Суботин-Голубовић, ванредни професор